

İŞ MAHKEMELERİNDE YETKİ VE YETKİ SÖZLEŞMELERİ

(YARGITAY 9. HUKUK DAİRESİ'NİN 23.06.2003 TARİH VE E. 2003/11081,
K. 2003/11772 SAYILI KARARI ÇERÇEVESİNDE)

*Yrd.Doç.Dr. Murat ŞEN**

I. GİRİŞ

Bilindiği üzere yetki kavramı, bir davaya **hangi yerdeki** görevli mahkeme tarafından bakılacağını belirler. 30.01.1950 tarihli ve 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu¹ (İMİK), 5. maddesi ile yetki kurallarına ilişkin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK)'nun 9 ve sonraki maddelerinde yer alan yetki kurallarından ayrı özel bir yetki hükmüne yer vermiştir. Buna göre, **“İş mahkemelerinde açılacak her dava, açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz.”**

Söz konusu hüküm ile, davanın açılabilceği yetkili mahkemeler belirtilmiş ve bunlara aykırı sözleşmelerin geçerli olmadığı da ifade edilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde, öğretide ve Yargıtay uygulamasında, kanunla yetkili kılınmış olan mahkemelerin (davalının ikametgahı ve işyeri mahkemelerinin) yetkisinin kaldırılamayacağı yani olumsuz yetki sözleşmelerinin geçersiz olduğu kabul edilmekte fakat 5. madde ile getirilen yetki kurallarına dokunmaksızın yeni yetkili mahkemeler kabul eden yetki sözleşmelerinin (olumlu yetki sözleşmelerinin) geçerliliği ise tartışılmaktadır.

Burada, Yargıtay'ın yeni tarihli kararlarından biri esas alınarak, İş Mahkemeleri Kanunu'ndaki yetkiye ilişkin hüküm konusunda öğretide ileri

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Öğretim Üyesi.
E-mail: muratsen@atauni.edu.tr; drmuratsen@yahoo.com ; Web site: www.muratsen.org.

¹ RG 04.02.1950, S. 7424.

sürülen farklı görüşler belirtilmeye ve Yargıtay içtihatlarının hangi doğrultuda süregeldiğine işaret edilmeye çalışılacaktır.

II. KARAR METNİ

Davacı, kıdem, ihbar, kötüniyet, iş güvencesi ve sendikal tazminat ile ücret farkı alacağına ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde davalı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

Hizmet akdinin, davalı işverence haksız, siyasal ve sendikal nedenlerle Toplu İş Sözleşmesi hükümlerine aykırı olarak feshedildiğini belirten davacı, vekili aracılığı ile Toplu İş Sözleşmesi'nin 71. maddesinde öngörülen kurala dayanarak sendika şubesinin bulunduğu merkezdeki İş Mahkemesine dava açarak ihbar, kötüniyet, sendikal iş güvencesi ve kıdem tazminatları ile bir kısım işçilik alacaklarının hüküm altına alınmasını talep etmiştir.

Sendika şubesinin bulunduğu merkez iş mahkemesi olan yerel mahkemece istekler kısmen kabul edilerek, davanın esası hakkında karar verilmiştir.

5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesi uyarınca "İş mahkemelerinde açılacak her dava açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz." Öngörülen bu düzenleme kamu düzenine ait bir yetki kuralı olup emredici kural olduğundan bu iki mahkeme dışında başka bir mahkemenin sözleşme ile yetkili bulunması imkanı yoktur. Bu nedenle Toplu İş Sözleşmesinin 71. maddesinde düzenlenen sendika şubesi merkezinin bulunduğu iş mahkemesinin yetkili olduğuna dair kural geçersizdir. Diğer taraftan yetkinin kamu düzenine ait olduğu hallerde yetki itirazı ilk itiraz değildir. Taraflar her zaman bu itirazda bulunabilecekleri gibi mahkemede her zaman kendiliğinden yetkili olup olmadığını inceler. Mahkeme buna göre yetkisizlik kararı vermek zorundadır. (Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü 6. bası Cilt: 1 sayfa: 630). Somut olayda davalının ikametgahı ile işin yapıldığı yer Kelkit ilçesi olduğundan, uyuşmazlığa Kelkit İş Mahkemesince bakılması gerekir. Bu hukuki olgulara göre mahkemece yetkisizlik kararı verilmesi gerekirken, uyuşmazlığın esası hakkında hüküm kurulması hatalıdır.

Sonuç: Temyiz olunan kararın yukarıda yazılı sebepten (**BOZULMA-SINA**), peşin alınan temyiz harcının istek halinde ilgiliye iadesine, 23.06.2003 gününde oybirliği ile karar verildi².

III. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İlk Derece Mahkemesi ve Yargıtay'ın Kararları ve Gerekçeleri

1. İlk Derece Mahkemesinin Kararı ve Gerekçesi

Karardan anlaşıldığına göre, davacı işçi, Toplu İş Sözleşmesinin 71. maddesinde yer alan kural çerçevesinde, üyesi olduğu sendika şubesinin bulunduğu yerdeki iş mahkemesinde dava açmış ve iş sözleşmesinin sona ermesinden kaynaklanan alacak ve tazminatlarını istemiştir.

Karardan tam olarak anlaşılammakla birlikte yerel mahkeme, açılan bu davada, ya yetki sözleşmesi ile İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesinde belirtilen yetkili mahkemelerin dışında bir mahkemenin de yetkili olacağına kararlaştırılmasının geçerli olduğu ya da iş mahkemelerinde yetkinin ilk itirazlardan sayıldığı kanaatiyle hareket etmiş ve sonuçta da ya yetki sözleşmesini geçerli görmüş ya da yetki ilk itirazında bulunulmadığı için yetkiye ilişkin bir sorun bulunmadığı gerekçesiyle davanın esasına girmiş ve kararını vermiştir.

2. Yargıtay'ın Kararı ve Gerekçesi

Davacı tarafından temyiz edilen ilk derece mahkemesinin kararı, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin önüne gelmiş ve Yüksek Mahkeme, İMK.m.5'deki "İş mahkemelerinde açılacak her dava açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz." hükmünün **kamu düzenine ilişkin emredici bir kural** olması nedeniyle, hükümde belirtilen **iki yetkili mahkeme dışında başka bir mahkemenin sözleşme ile yetkili kılınmasının mümkün olmadığını**, bu nedenle de Toplu İş Sözleşmesinin 71. maddesindeki "sendika şubesi merkezinin bulunduğu iş mahkemesi"nin yetkili olduğuna dair kuralın geçersiz olduğunu karar altına almıştır.

Temyiz Mahkemesi, ayrıca, **kamu düzenine ilişkin yetki itirazlarının ilk itiraz olmadığına ve yargılamanın her safhasında taraflarca ileri**

² Yargıtay 9. Hukuk Dairesi (HD)'nin, 23.06.2003 tarihli ve E. 2003/11081, K. 2003/11772 sayılı bu kararı, Yargıtay Kararlar Dergisi (YKD), C. 29, S. 11, Kasım 2003, s. 1684-1685'den alınmıştır.

sürülebileceği gibi mahkemece de kendiliğinden dikkate alınacağına ve dolayısıyla da “yetkisizlik kararı” verilmesi zorunluluğuna işaret etmiştir. Bu çerçevede somut olay açısından, davalının ikametgahı ile işin yapıldığı yerin Kelkit ilçesi olması nedeniyle davanın Kelkit İş Mahkemesi’nce görülmesi gerektiğini, bunun dışındaki bir mahkemede davanın görülmesinin mümkün olmadığını ve yetkisizlik kararı verilmesi gerekirken, uyuşmazlığın esası hakkında hüküm kurulmasının hatalı olduğunu tespit etmiş ve ilk derece mahkemesinin kararını usulden bozmuştur.

B. İş Mahkemelerinde Yetki

İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5. maddesinde, iş mahkemelerinde açılacak her davanın “açıldığı tarihte **dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde**” görülebileceği belirtildikten sonra, “işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de” bakılabileceği vurgulanarak işyeri mahkemelerine de özel (istisnai) bir yetki tanınmıştır.

Görüldüğü üzere, madde ile seçimlik bir yetki kuralı getirilmiş, ilk olarak davanın davalının ikametgahı mahkemesinde açılacağına ilişkin HUMK. m.9’daki genel kural tekrarlandıktan sonra işçinin işini yaptığı işyerinin bulunduğu yerdeki iş mahkemesinin de yetkili olduğu hükme bağlanmıştır. Bu açıdan iş mahkemelerinde dava açan kişi, yetki bakımından bir seçim hakkına sahiptir³. Davanın bu yetkili mahkemelerden hangisinde açılacağı, tamamen davayı açanın isteğine bağlıdır. Davasını isterse, genel yetki (mutlak yetki) çerçevesinde, **davalının ikametgahı iş mahkemesinde**⁴, dilerse özel yetkili (muhayyer yetkili) mahkeme olarak işçinin işini yaptığı **işyeri için yetkili iş mahkemesinde**⁵ açabilir.

³ Yargıtay’a göre de, “Davacı yetkili mahkeme bakımından bir çeşit seçimlik hakka sahiptir. Davacı, bu hakka dayanarak, davasını dilerse davalının ikametgahı mahkemesine; dilerse, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili iş mahkemesine açabilir” (Yarg. 9.HD, 10.04.1967, E. 2807, K. 3075 (İş ve Hukuk 1967, S. 21, s. 282; Mustafa Çenberci, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 1969, s. 63; Aynı yönde bkz. Yarg. 9.HD, 22.03.1968, E. 12681, K. 2227, A.B. Orhaner/S. Orhaner, Türk İş Hukuku Yargıtay Emsal Kararları, Ankara 1969, s. 359; Baki Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. V, 6. B., İstanbul 2001, s. 5630.).

⁴ Yargıtay’a göre de, “Davalının davanın açıldığı tarihteki ikametgahı mahkemesi olduğunu belirten yetki kuralı, HUMK.m.9’daki genel yetki kuralının bir teyidinden ibarettir...HUMK’ nun 9/2. maddesine göre de, davalı birden fazla ise, dava bunlardan birinin ikametgahının bulunduğu mahkemede de açılacağı açık-seçiktir” Yarg. 21.HD, 29.04.1997, 2738/2857, YKD, 1997, S. 10 s. 1604-1606; İstanbul Barosu Dergisi (İBD), 1998, S. 4 s. 975-976; Yarg. 21.HD, 07.10.1999, 6912/6639, YKD, 2000 S. 3 s. 432-434.

⁵ Yargıtay’a göre, “5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5 inci maddesine hukuk usulündeki genel yetkiden başka işçinin uyuşmazlık konusu işini yaptığı yer

Hükümet tasarısında yer almayan bu madde hükmü “Adalet Komisyonu Değiştirisi”yle kanuna girmiş ve şöyle bir gerekçeye yer verilmiştir: “Gerek işçi ve gerek işveren veya vekili tarafından bu kanuna göre iş mahkemesinde açılacak davalarda hangi yer mahkemesinin yetkili olduğunu göstermek üzere tedvinine lüzum görülen bu madde, Hükümet Tasarısında derpiş edilmemiş olan bir ihtiyacı karşılamaya matuf bulunmaktadır. Bilhassa işçilerin içinde buldukları şartlar bakımından, **dava olunan ikametgahı mahkemesinde dava açmaya mecbur kalmalarından doğabilecek güçlüklerin önlenmesi maksadiyle** bu davaların dava olunanın Medeni Kanun gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde açılacağı gibi işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili yer mahkemesinde de görülebileceği esası konulmuş, kamu intizamı bakımından konulan bu yetki hükmünün hilafına mukavele olunamayacağı da tasrih edilmek suretiyle işverenlerin işçiler tarafından aleyhlerine dava açılmasını güçleştirmek üzere iş

mahkemesi de yetkili kılınmış ve bunun aleyhine sözleşme yapılamayacağı da hükmü bağlanmıştır. Davacı, ihtilaf konusu işini Samsun’da yaptığına göre anılan 5 inci madde uyarınca Samsun Mahkemesi de yetkilidir. Bu itibarla davanın esasının incelenip sonuca bağlanması gerekirken yetki itirazının kabulü yasaya aykırıdır” (Yarg. 9.HD, 06.07.1987, 7114/6876, **Kuru**, s. 5631). “Hukuk Usulü Yargılama Yasasındaki genel yetki kuralları dışında 5521 sayılı İş Mahkemeleri Yasasının 5. maddesinde davalının ikametgahı mahkemesinden başka işçinin işini yaptığı yer mahkemesinde bakılacağı yolunda **özel bir yetki kuralı** getirilmiştir. Davalının uyuşmazlık konusu işini yaptığı yer İzmir olduğuna göre protokoldeki anlaşmasına yetkiye dayanılarak davanın yetki yönünden reddinde isabet görülmemiştir.” (Yarg. 9.HD, 07.06.1982, E. 1982/4961, K. 1982/5509, Cevdet İlhan **Günay**, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000, s. 216). “...Mahkeme, dava dilekçesini yetki yönünden reddetmiştir. Gerçekten davacı, davanın açıldığı Erdek’te davalıya ait işyerinde çalışmıştır... Davacının işini yaptığı Erdek’te **dava açıldığına göre davalının yetki itirazı yerinde değildir**. Bu itibarla davaya bakılarak varılacak sonuç uyarınca bir karar verilmek gerekir” (Yarg. 9.HD, 22.02.1972, 22623/3335, Turgut **Uygur**, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kavramlar, Yargılama, Ankara 1980, s. 425-426; **Kuru**, s. 5631). “Davacı işçi, hizmet sözleşmesinden doğan alacaklarının ödetilmesi için, işverene karşı, **çalıştığı seramik fabrikasının bulunduğu yer olan Bozüyük’te bir dava açmıştır**. Mahkeme, bu seramik fabrikasının merkezinin Yarımca’da bulunduğundan söz ederek yetkisizlik kararı vermiştir. Yargıtay, davacı işçinin çalıştığı seramik fabrikasının bulunduğu yer olan Bozüyük Mahkemesinin yetkili olduğunu bildirerek, mahkemenin yetkisizlik kararını (hakkı olarak) bozmuştur.” (Bkz. Yarg. 9.HD, 09.04.1971, 4959/7364, **Kuru**, s. 5630). “İşçi, şayet bir kooperatif veya kamu iktisadi teşebbüsünde çalışmak üzere genel müdürlükçe işe alınmış, genel müdürlüğün talimatları uyarınca işyerleri değiştirilebiliyor, tayin ve terfileri de aynı şekilde gerçekleştiriliyor ise; işçinin **genel müdürlüğü** hasım göstermek suretiyle **merkezinin bulunduğu yerde** dava açması gerekir. Ancak tarım satış kooperatifi aleyhine işçi haklarının tahsili için açılan davada **işyeri iş mahkemesi** veya iş davalarına bakmakla görevli asliye hukuk mahkemesi de yetkilidir.” Aynı yönde diğer kararları için bkz. Yarg. 9.HD, 11.12.1980, E. 1980/12493 - K. 1980/13245; Yarg. 9.HD, 27.02.1981, E. 1981/493 - K. 1981/2892- **Günay**, Şerh, s. 216.

mukavelelerinde veya işyeri dahil talimatnamelerinde başka yargı merci tayin etmeleri önlenmiştir.”⁶

Görüldüğü üzere, İMK.m.5’deki yetki kuralının, işçilerin taraf olduğu davalar hakkında **işçileri korumak ve işçiye kolaylık sağlamak için konulduğu açıktır**. Kanun koyucu, bu hüküm ile işçiyi işyerinden uzaklaştırmak istememiş, işçiye işyerindeki mahkemede leh ve aleyhindeki davaları takip etmek için kolaylık sağlamak istemiştir⁷. Ancak, madde metninde taraflar arasında herhangi bir farklılık yapılmadığına göre, **seçimlik yetkiden hem işçi hem de işveren yararlanabilir**. Bu itibarla işveren işçisi hakkında açacağı davayı dilerse işçinin ikametgahı iş mahkemesine, dilerse işçiyi çalıştırdığı işyerinin bulunduğu yerdeki iş mahkemesine götürebilir. Aynı şekilde işçi de davayı isterse işverenin ikametgahı mahkemesinde dilerse de işyerinin bulunduğu yer mahkemesinde açabilir⁸.

Bu kurallar, işçilerin Sosyal Sigortalar Kurumuna karşı açtıkları davalar için geçerli olduğu gibi⁹, Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK)’nun da işçinin halefi olarak, açacağı davalarda da geçerlidir. Buna göre, SSK, işçinin halefi olarak açacağı davayı, işçinin çalıştığı (işyerinin bulunduğu) yerdeki iş mahkemesinde açabilir¹⁰. İşveren ile SSK arasındaki davalarda ve Bağ-Kur Kanunu’nun uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkemenin

⁶ Çenberci, Şerh, s. 68; Adalet Komisyonu Raporu, m. 5’e ilişkin açıklama - (Sıra Sayısı: 181, s. 8).

⁷ Kuru, s. 5632; Ayrıca bu yönde, Yarg. 9.HD, 18.09.1975, 2706/4802, Uygur, s. 426.

⁸ Ferit H. Saymen, Türk İş Hukuku, İstanbul 1954, s. 328; Sarper Süzek, İş Hukuku, İstanbul 2002, s. 119; Ünal Narmanlıoğlu, İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri, 3. B., İzmir 1998, s. 171.

⁹ Kuru, s. 5634-5635; İMK.m.5’teki yetki kuralları, işçilerin Sosyal Sigortalar Kurumuna karşı açtıkları davalar için de uygulanır; yani bir işçi, Sosyal Sigortalar Kurumu’na karşı, çalıştığı (işyerinin bulunduğu) yer mahkemesinde dava açabilir. Bkz. Yarg. 9.HD, 22.04.1971, 8892/8557, Sabih Selçuki, İlmî Kazai İçtihatlarla İş Kanunu, 3.B., İstanbul 1973, s. 930-931.

¹⁰ Yargıtay’a göre de, “Dava, iş kazasına uğraması nedeniyle Kurumca (Sosyal Sigortalar Kurumunca) sigortalya yapılan masrafların rücuun işverenden tahsili isteminden ibarettir. Bu durumda davanın yasal dayanağı 506 sayılı Kanununun 26. maddesidir. İş Mahkemeleri Kanununun 5. maddesi gereğince işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili olan iş mahkemesinde dava açabileceğine göre onun halefi (=ardası) durumunda olan Kurumun da iş kazasının vuku bulduğu yer mahkemesinde dava açmasını engelleyen bir yasa hükmü yoktur” Yarg. 10.HD, 05.12.1978, 7847/9439 (İlmî ve Kazai İçtihatlar Dergisi (İKİD) 1980/232, s. 7602).

tespiti ise, İMK.m.5'e göre değil, HUMK.m.9 ve devamındaki hükümlere göre belirlenir¹¹.

Yetkili mahkeme tespit edilirken, davalının ikametgâhı mahkemesinde **davanın açıldığı tarihteki ikametgah** esas alınırken işyeri esasına ilişkin yetkide davanın açıldığı tarihteki durum değil, **uyuşmazlığa konu işin yapıldığı yani işçinin çalıştığı tarihteki işyeri** mahkemesi esas alınır¹². Başka bir anlatımla, dava açıldığı sırada işyeri başka yere nakledilmiş olsa bile, yeni yerdeki iş mahkemesi yetkili mahkeme olarak kabul edilmez ve davaya bakamaz¹³. Ayrıca belirtelim ki, işyeri mahkemesinin yetkisinin tespitinde işin, bitmiş ya da bitmemiş olmasının da bir önemi yoktur¹⁴. Demiryolu veya karayolu yapım işlerinde olduğu gibi işyerinin peyderpey ilerleyerek gittiği ve böylece birden çok mahkemenin yetkisinin söz konusu olduğu durumlarda ise, işçinin işini yaptığı kesim hangi iş mahkemesinin yargı çevresine girmekteyse, yetkili mahkeme o iş mahkemesi olacaktır¹⁵.

Davalının ikametgahının (yerleşim yerinin) tespit edilmesinde Medeni Kanun hükümlerinin (m.19 vd.), işyeri mahkemesinin belirlenmesinde de İş K. m.2'deki işyeri tanımının göz önünde bulundurulması gerekir¹⁶. İşyerinin

¹¹ **Kuru**, s. 5636; Bkz. Yarg. 9.HD, 20.03.1970, 734/2742, **Selçuki**, s. 930; Yarg. 10.HD, 17.10.1973, 142/151 (Ankara Barosu Dergisi (ABD), 1973, S. 5, s. 1010-1012); Yarg. 10.HD, 19.10.1973, 889/890 (Resmi Kararlar Dergisi (RKD), 1974, S. 1-2, s. 48-49); Yarg. 10.HD, 25.10.1973, 1180/945 (RKD, 1974/1-2 s. 60-61); Yarg. 10.HD, 29.11.1981, 6246/6828 (YKD, 1982, S. 3 s. 359-360).

¹² Yargıtay'a göre de, "Davalı öncelikle yetki itirazında bulunarak davacının son çalıştığı yerin Güngören İlçesi, işverenin genel merkezinin de Bayrampaşa İlçesinde olduğunu, Eyüp ya da Bakırköy İş Mahkemelerinin yetkili olduğunu belirtmiştir. Mahkemece, işyerinin taşındığı yerin yargı çevresinde kaldığı kabul edilerek yetki itirazı reddedilmiştir. Belirtmek gerekir ki davacının işyerinin taşındığı Büyükkçekmece sınırlarında çalışması bulunmadığından bu gerekçe ile yetki itirazının reddi yerinde değildir. Mahkemece yapılacak iş, **son çalışılan yer** ile işverenlerinin merkezinin bulunduğu yerde iş yargısı yönünden bağlı bulunduğu iş mahkemelerinin belirlenmesi gerekir. Bu husus üzerinde durulmadan ve yetkili mahkeme belirlenmeden esasa girilerek hüküm kurulması hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" (Yarg. 9.HD, 24.09.2002, E.2002/16225, K.2002/17502, Cevdet İlhan Günay, İş Hukuku Yeni İş Yasaları, 2. B., Ankara 2004, s. 199).

¹³ **Çenberci**, Şerh, s. 65; **Uygur**, s. 413.

¹⁴ Yargıtay'a göre de, İMK.m.5'teki "bu hükmün amacı, iş (hizmet) akdinden doğan bu türü davalarda, anılan iki mahkemenin birisini seçmek yetkisinin işin bitmiş olması veya olmamasıyla bir ilgisi bulunmaksızın, davacıya tanınmasıdır" Yarg. HGK, 23.09.1964, 9/1118-575 (Adalet Dergisi (AD), 1965, S. 7-8, s. 927-928); İKİD 1964/48 s. 3406-3407; **Kuru**, s. 5630.

¹⁵ **Günay**, Şerh, s. 205.

¹⁶ Aynı yönde bkz. **Tuncay**, s.759.

tanımında İş K.m.2'deki tanım esas alınacağına göre, işyeri kapsamına, **işyerinden sayılan yerlerin de gireceği açıktır**¹⁷.

Burada, **iş kazası durumlarında** hangi mahkemenin yetkili olacağı hususuna da değinmekte yarar vardır. Belirtelim ki, iş kazasının meydana geldiği yer işyerinden sayılan yer olduğundan, iş kazasının meydana geldiği yer mahkemesi, yetkili mahkeme olarak iş kazasından kaynaklanan davalara bakacaktır. Yargıtay ise, kanaatimce isabetsiz bir gerekçe ile aynı sonuca ulaşmakta; İMK.m.5'deki kamu düzenine ilişkin emrediciliği burada uygulamayarak, genel hükümlere göre haksız fiilin işlendiği yer mahkemesinin de yetkili olacağını belirtmektedir¹⁸. Başka bir anlatımla, Yargıtay, haksız fiilden doğan davaların, davalının ikametgahı veya işçinin işini yaptığı işyeri mahkemesinden başka, HUMK. m.21'e göre, haksız fiilin meydana geldiği yer mahkemesinde de açılabileceğini kabul etmektedir¹⁹.

¹⁷ Günay, İş Hukuku, s. 194-198; Uygur, s. 417.

¹⁸ Yargıtay'ın "5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesi hükmünce iş mahkemelerinde açılacak her dava, açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Olayda her ne kadar İzmit İş Mahkemesi davalının ikametgahı veya işyeri için yetkili İş Mahkemesi değilse de **haksız fiil için HUMK' nun 21. maddesi uyarınca yetkili mahkeme olup dava burada da açılabilir.** 5521 sayılı Yasanın 5. maddesindeki kural olayda Usulün 21. maddesinin uygulanmasına engel değildir. Karar bu nedenle bozulmalıdır." şeklinde oyçokluğuyla vermiş olduğu bu kararına "karşı oy yazısı"nda, isabetle, "5521 sayılı İş Mahkemeleri Yasası'nın 5. maddesinde de **işçinin işini yaptığı yerin bağlı olduğu yer mahkemesinde de dava açılabilceği** kabul edilmiştir. Burada bağlılık mahkemenin yetki alanı ile bağlılıktır. Bu nedenle anılan 5. maddeye göre de mahkeme yetkilidir." denilmiştir. (Yarg. 9.HD, 01.01.1982, E.982/346 K.982/839, İstanbul Barosu Bilgi Bankası Yargıtay Kararları Bilgisayar Programı, (İBBB); Günay, Şerh, s. 216)".

¹⁹ Yargıtay'a göre, "İş kazası, işçinin (işverence) geçici olarak çalışmak üzere gönderildiği başka bir yerde (olayda Eskişehir'de) meydana gelmiş olsa bile, işçi, davasını asıl işyerinin bulunduğu yerde (olayda Bursa'da) açabilir. Çünkü, İMK.m.5 hükmünde zararlandırıcı olayın meydana geldiği işyeri şeklinde kısıtlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Öbür yandan, bu madde ile yetki konusunda getirilen ayrı nitelikteki hükümlerin işçi yararına bulunduğu ve ona dava açma yönünden kolaylık sağlamak amacını güttüğü de ortadadır" (Yarg. 10.HD, 18.09.1975, 2706/4802- İKİD, 1975/178 s. 3797, Uygur, s.426, Kuru, s. 5631). "Dava, nitelikçe, zararlandırıcı sigorta olayının iş kazası sayılması ile hak sahiplerine gelir bağlanması gerektiğinin tespiti istemine ilişkindir. Bu yönüyle, uyuşmazlığın Sosyal Sigortalar Kanunu'ndan kaynaklandığı açıktır. Öte yandan, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda, yetki ile ilgili bir düzenlemenin mevcut olmadığı da ortadadır. Hal böyle olunca, uyuşmazlığın 5521 sayılı Yasanın 15. maddesinin yollamada bulunduğu Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 9. ve 17. maddeleri gereğince çözümlenmesi gerektiği söz götürmez. Yukarıda sözü geçen 9. maddeye göre, kurum merkezinin bulunduğu Ankara İş Mahkemesinde dava açılabilceği gibi, 17. maddeye göre de, şubenin bulunduğu Şanlıurfa'da da dava açılabilir.

Oysa ki iş mahkemelerinde açılacak davaların nerelerde açılacağı İMK.m.5 ile tespit edilmiştir ve orada haksız fiilin meydana geldiği yer mahkemesi yetkili mahkeme olarak gösterilmemiştir.

Şu halde, düzenleniş amacı “gerek işçi ve gerek işveren veya vekili tarafından İş Kanununa göre iş mahkemesinde açılacak davalarda hangi yer mahkemesinin yetkili olduğunu göstermek”²⁰, olan bu maddede, biri “davalının ikametgahı mahkemesi”, diğeri de işçinin işini yaptığı “işyeri mahkemesi” olmak üzere iki çeşit yetkili mahkeme öngörülmuş bulunmaktadır²¹.

Bu arada belirtelim ki, iş mahkemesinde bir davanın görülmesinde işyeri ve ikametgah mahkemesinin yanı sıra, **başka esaslara göre yetkili mahkemenin belirlenmesi de söz konusu olabilmektedir.** Bunun için ilgili kanunda yetkili mahkeme de belirtilmişse bu takdirde davaya bakmak yetkisi bu özel

... Somut olayda, davacı şubenin bulunduğu yerde, yetkili mahkemede dava açtığı dosyadaki bilgi ve belgelerden açıkça anlaşılmaktadır. Mahkemece, bu maddi ve hukuki olgular göz önünde tutulmaksızın dava dilekçesinin yetki yönünden reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir” Yarg. 21.HD, 07.10.1999, 6912/6639, YKD, 2000 S. 3 s. 432-434. Aynı yönde diğer kararlar için bkz. Yarg. 9.HD, 27.02.1981, E. 1981/493-K. 1981/2892, Günay, Şerh, s. 216; Yarg. 10.HD, 05.12.1978, 7847/9439, İKİD, 1980/232, s. 7602; Yarg. 10.HD, 17.01.1975, E. 1975/204, K. 1975/290, Günay, Şerh, s. 227-228.

Yargıtay 9.HD’ nin 27.11.1964, 244/349 ve 14.09.1965, 7554/7759 sayılı kararlarında, “Davanın konusu haksız eylem yüzünden uğranılan zararın ödetilmesi isteğine ilişkindir. Mahkeme davalının Ankara’da ikamet etmekte olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı vermiştir. Hukuk Yargılama Usulü Kanunu’nun 21. maddesinde haksız eylemden doğan davanın, o eylemin meydana geldiği yer mahkemesinde de açılacağı yazılıdır. O halde mahkemenin yetkisizlik kararı vermiş olması anılan madde hükmüne aykırıdır...” denilmek suretiyle, iş davalarına sadece ve sadece davalının ikametgahı veya işçinin işini yaptığı yer mahkemesinde bakılabileceği hususundaki görüşe iltifat etmemiş, bunun dışında haksız fiilin vuku bulduğu yer mahkemelerinin de yetkili olabileceği görüşünü de benimsemiştir. Her iki karardaki olay da Usulün 21. maddesi açısından değil; haksız fiilin meydana geldiği yerin işin yapıldığı yer olduğu göz önünde tutularak tetkikat yapılması daha isabetli olurdu. 5521 sayılı Kanunun 5. maddesi, “İşçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir.” demiş olmasına binaen; haksız fiilin meydana geldiği yer, her zaman işçinin işini yaptığı yerdir ki Usulün 21. maddesi, bu 5. madde içinde mündemiçtir. Kanun koyucu, haksız fiilin meydana geldiği yeri işin yapıldığı yer olarak kabul etmiştir. Bkz. Hasan Karaok, “İş Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, 274 ve 275 Sayılı Yasalardan Doğan Uyuşmazlıkların Yargılama Yeri”, İBD, C. XLII, S. 3-4, 1968, s. 121.

20 Yargıtay da bir kararında buna işaret etmiştir: “... bu hüküm, maddenin yazılışından da açık olarak anlaşılacağı üzere, işçi ile işveren arasındaki davaları hedef tutmaktadır”. Yarg. 9.HD, 22.03.1968, E.12681, K. 2227, Orhaner A. B/Orhaner S., s. 359.

21 Çenberci, Şerh, s. 62; Adalet Komisyonu Raporu, m. 5’e ilişkin açıklama (Sıra Sayısı: 131, s. 8).

yetkili mahkemeye ait olur²². Örneğin, 854 sayılı Deniz İş Kanunu 46/2'ye göre, "Hizmet akdinde ayrıca bir hüküm yoksa dava, geminin bağlama limanında (TTK. m. 819) iş davalarını bakmaya yetkili mahkemede görülür". Yine, TİSGLK.m.12/son ve 15/1'de olduğu gibi, yetki tespitine itiraz ve yasadışı grev ve lokavtın tespitinde de işyerinin bağlı olduğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlüğü'nün bulunduğu yerdeki iş mahkemesi yetkilidir²³. Buna karşılık, "basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasında 5953 sayılı kanun ile bu kanuna ek ve tadillerine dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıkları"nda "Ek Madde 4" hükmü gereğince İMK.m.5'in göz önünde tutulması gerekir.

C. İş Mahkemelerinde Yetki Sözleşmeleri

1. Genel Olarak Yetki Sözleşmeleri

Medeni Usul Hukukunda, belli bir uyuşmazlık için aslında yetkili olmayan bir mahkemeyi tarafların yetkili kılmak için yaptıkları sözleşmeye **yetki sözleşmesi** denir (HUMK.m.22)²⁴. Yetki sözleşmesi ile taraflar yetkisiz bir mahkemeyi yetkili hale getirebilirler yani olumlu yetki sözleşmesi yapabilirler; ama yetkili mahkemelerin yetkisini ortadan kaldıran **olumsuz yetki sözleşmesi** ise yapamazlar²⁵.

²² Narmanhoğlu, s. 62-63; Süzek, s. 120; Günay, İş Hukuku, 199-200.

²³ Bkz. Yarg. 9.HD, 28.10.1999, 16338/16399, Günay, İş Hukuku, s. 200.

²⁴ Baki Kuru/Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz, Medeni Usul Hukuku, Genişletilmiş 7.B., Ankara 1995, s. 163; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes, Medeni Usul Hukuku, 2.B., Ankara 2001, s. 106; Nüzhet Erol, "Türk İş Hukukunda Mahkemelerin Yer İtibariyle Yetkisi (Selahiyeti) ve Selahiyet Anlaşmaları", C. XLII, S. 5-6, 1968, İBD, s. 333-337.

²⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 106-107. Yargıtay da, yetki sözleşmesinin hem genel hem de özel yetkili mahkemelerin yetkisini kaldıramayacağını yani olumsuz yetki sözleşmelerinin geçerli olmadığını açık bir şekilde kabul etmektedir: "...yetki kamu düzenine ilişkin bulunuyorsa, örneğin taşınmaz malların aynını ilgilendiren davalar, boşanma davaları gibi, bu takdirde taraflar bir yetki sözleşmesi yapamazlar, böyle bir sözleşme yapılmış ise geçersiz sayılır. ... belirli bir mahkemenin belli bir uyuşmazlığa bakamayacağı yolunda olumsuz yetki sözleşmelerinin de geçerli bulunduğu sonucunu doğurur ki bu tür sözleşmeler belirli bir mahkemeye peşinen güvensizlik ifade edeceğinden ve bu bakımdan kamu düzenine aykırı olacağından geçersiz sayılırlar. Bütün bu hukuki esasların doğal sonucu olarak yetki sözleşmesi ile kanunen yetkili olan genel ve özel yetkili mahkemelerin de yetkilerinin ortadan kaldırılamayacağını kabulü zorunludur." Yarg. HGK, 26.03.1975, E. 974/60, K. 975/394, İBBB). Bu konuda ayrıca bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 165.

Hukumumuzda yetki kuralları kural olarak kamu düzenine ilişkin değildir. Davacının davasını açabilmesi için genel yetki kuralı yanında seçim hakkı tanıyan özel yetki kuralları da vardır ve bunlardan biri de iş davaları hakkındaki yetki kurallarıdır²⁶. İş mahkemelerinde görülecek davalarda yetki, kamu düzenine ilişkin olduğu halde kesin bir yetki değil seçimlik bir yetkidir ve **kamu düzenine ilişkin hususlarda taraflar da yetki sözleşmesi yapamazlar**. HUMK.m.22 ile, tarafların aralarında serbestçe yetki sözleşmesi yapabilmesi olanağı ancak mahkemenin yetkisinin kamu düzeni ile belirlenmemiş olduğu hüllere özgülenmiştir²⁷. Aynı zamanda, **kamu düzenine ilişkin yetkilerde yetki itirazı her zaman ileri sürülebilir veya mahkeme de yetkisizliğini her zaman gözetebilir**²⁸. Başka bir söyleyişle, kamu düzenine ilişkin yetki kurallarında, taraflar yargılama bitinceye kadar yetki itirazını ileri sürebilecekleri gibi, ilk derece mahkemesi ve Yargıtay da yetki hususunu re'sen göz önünde bulundurur (HUMK.m.187/2).

2. Yetki Sözleşmeleri Konusunda Öğretide İleri Sürülen Görüşler ve Yargıtay Uygulaması

İM.K.m.5'in ilk cümlesinde, iş davalarına davalıya ait ikametgah mahkemesinde veya işçinin çalışmış olduğu işyerinin bulunduğu yer mahkemesinde bakılabileceği belirtilmiş; son cümlesinde ise, "...Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz" denilmiştir. Bu hükmün niteliği konusunda öğretide değişik görüşler ileri sürülmüş; bu çerçevede iş

²⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 161.

²⁷ HUMK.m.22 "Mahkemenin salâhiyeti intizamı âmme esasına binaen tâyin edilmemiş olan hüllerde iki taraf bir veya mütaddit muayyen hususa mütâallik ihtilâflarının salâhiyettar olmıyan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde işbu mahal mahkemesi o dâvaya bakmaktan imtina edemez" demek suretiyle, kamu düzeni nedeniyle belirlenmiş durumlarda yetki sözleşmesi yapılamayacağını belirtmiştir. Kanun koyucu, HUMK.m.9.vd. yetki hükümlerinin, özel kanunla kurutmuş ve yetkilendirilmiş özel usule tabi iş mahkemelerinde ve hele kamu düzeni esasına dayanarak belirlenmemiş olan hüllerden dahi olsa Usulün 22. maddesinin uygulanmasına imkan vermemiş ve kabul etmemiştir. HUMK'ndaki hükümlerin ne zaman iş mahkemelerinde tatbik olunacağını da İMK.m.15'de (Bu kanunda sarahat bulunmayan hüllerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.) hükmüyle açıklamış bulunmaktadır. Şu halde, 15. maddedeki bu emredici hükmü karşısında özel mahkemenin usul kanunu bulunan İMK.'nun usuli yetki hükmü koyan 5. maddesindeki iki yetkili iş mahkemesinden başka bir iş mahkemesi için HUMK' nun 9 vd. maddeleri uygulanamaz ve yetki sözleşmesi yapılamaz. İMK.m.5 hükmü, tarafların yetki serbestisini sınırlayan hüllere bir örnek oluşturur. Bu konuda ayrıca bkz. Tuncay, s. 764.

²⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 161-162.

yargılamaında yetki sözleşmelerinin geçerli olup olmadığı tartışılmıştır. Bu konuda öğretide başlıca üç görüş belirmiştir.

Bu konudaki bir görüş, yetkiye ilişkin İMK.m.5'deki hükmü kamu düzeni ile ilgili ve emredici nitelikte görmekte, gerek maddede belirtilen yetkili mahkemelerin yetkisini ortadan kaldıran ve gerekse bunlar yanında başka mahkemelere yetki tanıyan yetki sözleşmelerinin geçerli olmadığını ileri sürmektedir²⁹. Emredici bir karaktere sahip ve oldukça açık olan madde hükmüne göre, yetki sözleşmeleri ile **davalı ikametgahı ve işyeri iş mahkemesinin yetkisi ortadan kaldırılamayacağı gibi, bunlara ek bir mahkemeyi yetkili saymak da mümkün değildir**³⁰. Buna göre, iş uyuşmazlıklarında yetki anlaşmaları yapılamayacak, toplu iş sözleşmelerine “bu sözleşmenin uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesinde falanca yer mahkemesi yetkilidir” şeklinde konulacak herhangi bir hüküm de geçerli olmayacaktır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1968 yılında bu görüş doğrultusunda bir karar vermiş³¹, Yargıtay 9.Hukuk Dairesi de, bundan sonraki kararlarında bu

29 **Kuru**, s. 5632; **Fevzi Şahlanan**, “İş Yargılaması”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (İÜHF), 1976, S. 1-4, s. 29; **Can Tuncay**, “İş Mahkemelerinin Yetkisi ve Sözleşme Yasağı”, İş Hukuku Dergisi (İHD), C.I, Eylül 1969, S. 9, s.765; **Karaok**, s. 117-123; **Eyüp Sabri Erman**, İş Davaları ve Tatbikatı, Ankara 1956, s. 220.

30 “5521 sayılı Kanun’un 5. maddesi tahdidi olarak davaların, davalının ikametgahında veya işçinin işini yaptığı yer mahkemesinde bakılabileceğini amir hükme bağlamıştır... 5521 sayılı Kanunun 15. maddesi hükmü karşısında hiç bir suretle 5521 sayılı kanunda usule dair açık hüküm bulunan maddeler dışına çıkılarak HUMK’ nun usul hükümleri iş mahkemelerinde tatbik olunamaz. O halde, 5521 sayılı Kanunun 5. maddesinin gösterdiği yetkili mahkeme dışında yetkili mahkeme kabul olunamaz. Bu hususu Kanun koyucu aynı zamanda açıkça 5. maddenin son fıkrasıyla amir hükme bağlamıştır” (**Karaok**, s. 17-22).

31 “...Kamu düzeni düşüncesiyle kanuna konulan bu hükmün başka bir şekilde yorumlanması ve uygulanması mümkün değildir. Zira, anılan maddede (bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz) denilmek suretiyle yetki konusunda, madde hükmü dışında **sözleşme serbestisi ortadan kaldırılmıştır**. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ikametgah ve mukavelenin icra mahalli mahkemesinin yetkisini belirten 9 ve 10 uncu maddeleri mevcut iken 5521 sayılı Kanunda bunlar tekrarlandıktan sonra Usulün 22 nci maddesine yer verilmeksizin (bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz) hükmü sevk edilmiş olmakla yetkiye ait sözleşmelerin muteber olmayacağı belirtilmiştir. Esasen 22 nci madde mahkemenin yetkisi **kamu düzeni** esasına binaen tayin edilmemiş olan hallerde uygulanabilir. Bu itibarla, toplu iş sözleşmesinin 105 inci maddesinde, **sendika ile işveren arasında kabul edilen yetki anlaşması bu olayda göz önünde tutulamaz**. Çünkü, davacının çalıştığı işyeri ile davalının Medeni Kanun gereğince ikametgahı sayılan yer İstanbul kaza çevresi dışındadır. O halde mahkemece, davalı vekilinin yetki itirazına dayanılarak davanın yetki yönünden reddine ilişkin hükümde direnilmesi kanuna uygundur. Davacı vekilinin temyiz itirazının reddiyle direnme kararının

görüğe bağı kalmaya çalışmıştır³². Yargıtay 1999 yılında verdiği bir kararında da “Taraflar arasındaki ferdi hizmet sözleşmesi, uyumsuzluk halinde İstanbul Mahkemelerinin yetkili olduğu kuralına yer vermişse de 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5. maddesi özel yetki kuralına yer vermiştir. Buna göre iş davasının davacının ikametgahı mahkemesinde ya da işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede açılması gerekir. **Anlaşma ile bu yetki kuralı bertaraf edilemez.** Somut olayda davacı işçinin Bakırköy’de çalıştığı davalı şirket merkezinin de Bakırköy’de olduğu anlaşıldığına göre dava dilekçesinin yetki yönünden reddine karar verilmesi gerekirken işin esasının incelenmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir.”³³ demek suretiyle aynı görüşünü sürdürmüştür.

Buna karşılık diğer bir görüş ise, tarafların söz konusu 5. maddeyle yetkili kılınan mahkemelerin yetkilerini kaldıramayacağı ama sözleşme ile başka mahkemelere yetki verebileceği, anılan hükmün yetki kurallarının istisnası olmadığı ve kamu düzeniyle ilgisi bulunmadığı doğrultusunda belirmiş bulunmaktadır³⁴.

Yargıtay başlangıçta verdiği kararlarında, 5. maddede anılan mahkemelerin yetkilerine ilişmemek şartıyla yetki sözleşmeleri yapılabileceğini kabul etmişti³⁵. 1967 tarihli bir kararında Yargıtay, İş Hukukunda yetki

onanmasına.” (Yarg. HGK, 12.06.1968, E. 454, K. 448, Selçuki, 927-928; 27.03.1968, E.193, K. 192. Aynı yönde bkz. Yarg. HGK, 27.03.1968 E.968/9-190 K.189, ABD., 1968, S.3, s.529, Çenberci, s. 67; Yarg. HGK, 05.06.1968, E. 968/9-433. K. 419 (İlhan E. Postacıoğlu, “İş Mahkemelerinin Yetkisi”, Karar İncelemesi, İHD, C. I, S. 5, Mayıs 1969, s. 478-480).

32 “5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5. maddesine göre; iş davalarına, davalının ikametgahı mahkemesinde bakılabileceği gibi; işçinin, işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Dosyadaki bilgi ve belgelere göre, davacı işçinin son çalıştığı işyeri, davalı vakıf merkezinin de bulunduğu Ankara’dadır. Bu nedenle, davaya Ankara’da bakılması gerekirken taraflar arasındaki özel yetki düzenlemesinden söz edilerek yetkisizlik kararı verilmesi hatalıdır” Yarg. 9.HD, 13.10.1994, 9331/14082, YKD, 1995, S. 8, s. 1225; Aynı yönde diğer kararlara örnek olarak bkz. Yarg. 9.HD, 26.05.1970, E. 3696, K. 5405, Selçuki, s. 928; Yarg. 9.HD, 09.03.2000, 104/2871, YKD, 2001, S. 2, s. 203-204.

33 Yarg. 9.HD, 18.11.1999, E.1999/13657, K. 1999/17636, Günay, Şerh, s. 212-213.

34 Nüzhet Erol, “Türk İş Hukukunda Mahkemelerin Yer İtibariyle Yetkisi (Selahiyeti) ve Selahiyet Anlaşmaları”, İBD, 1968, S.5-6, s. 334-337; Narmanlıoğlu, s. 64; Selçuki, s. 923-924; Postacıoğlu’na göre “5 inci maddemizi bütünü itibariyle amme intizamından saymak zarureti asla yoktur” s.483.

35 Yargıtay 9.HD, başlangıçta verdiği bir kararında bu yönü şu ifadelerle belirtmişti: “5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 5 inci maddesinin son cümlesi hükmü, birinci cümlede öngörülen prensiplerin, sözleşme ile ortadan kaldırılamayacağı maksadına matuf”tur (Yarg. 9.HD, 24.10.1967, E. 1967/11585, K. 1967/9994, Çenberci, Şerh, s. 66). Aynı

sözleşmeleri yapılamayacağı, toplu sözleşmelere konulan yetki hükümlerinin 5521 sayılı Kanun'un 5. maddesi hükmü çerçevesinde hükümsüz sayılacağı şeklindeki alt mahkemeler tarafından verilen kararları bozmuş ve maddedeki "...Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz" hükmünün iş mahkemelerinde açılacak davalarda davanın ikametgahı veya işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede bakılamayacağı şeklindeki sözleşmelerin geçerli olmayacağı fakat bunların dışındaki mahkemelerin de yetkili olacağını yazılı olarak kararlaştırması halinde bunun geçerli olacağını ve özellikle toplu iş sözleşmelerine bu şekilde bir hüküm konulması halinde ayrıca o mahkemede de dava açılabileceğini ve o yer mahkemesinin davaya bakmaktan kaçınmayacağını karara bağlamış³⁶ ancak bu görüşünden hemen vazgeçmiştir. 1973 yılında ise eski görüşünü bir kararında tekrarlamış, fakat bu içtihadını da 1975 tarihinde karar düzeltme yoluyla değiştirmiştir³⁷.

şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun yetki ilk itirazıyla ilgili kararlarında da aynı görüşün hakim olduğu söylenebilir. Çenberci, Şerh, s. 66.

³⁶ Bkz. Yarg. 9.HD, 18.09.1967, E. 7181, K. 7989 (İş ve Hukuk, 1968, S. 25, s. 22); Yarg. 9.HD, 11.12.1967, E. 13235, K. 11654, Erol, s. 336).

³⁷ Yarg. HGK, 26.03.1975, E. 974/60, K. 975/394, İBBB. "Dava: Taraflar arasındaki davadan dolayı bozma üzerine direnme yoluyla Ankara Onüçüncü Asliye Hukuk Hakimliğinden verilen 27/6/1969 gün ve 575/574 sayılı kararın onanmasını kapsayan ve Hukuk Genel Kurulundan çıkan 27/6/1973 gün ve T/1208 E549 K. sayılı ilâmın karar düzeltilmesi yoluyla incelenmesi davacı A.T. vekili avukat A. S. T. tarafından verilen dilekçe ile istenilmiş olmakla Hukuk Genel Kurulunca dilekçe, **düzeltilmesi istenilen** ilâm ve dosyadaki ilgili bütün kağıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüldü: Karar: Olayda uygulanması gereken Artırmalı Tomruk ve Yarı Kereste Satış Şartnamesi'nin 22. maddesinde aynen Şartnamenin tatbikinden doğacak her türlü ihtilaflar işletme merkezinin bulunduğu Boyabat selahiyetli mahkemesinden hallolunur" denilmiştir. Genel olarak yetki yönünün kamu düzenine ilişkin bulunmadığı hallerde taraflar bir sözleşme ile aralarında belirli konularda çıkacak uyuşmazlıklarda gerçekte yetkisiz olan bir mahkemenin sözü edilen uyuşmazlıkların çözümünde yetkili olduğu kabul edebilirler. Ancak yetki kamu düzenine ilişkin bulunuyorsa, örneğin taşınmaz malların aynını ilgilendiren davalar, boşanma davaları gibi, bu takdirde taraflar bir yetki sözleşmesi yapamazlar, böyle bir sözleşme yapılmış ise geçersiz sayılır. Bu hukuki esaslar Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 22. maddesinde şu biçimde hükme bağlanmıştır. "Mahkemenin selahiyeti intizamı amme esasına binaen tayin edilmemiş olan hallerde iki taraf bir veya müteaddit muayyen hususa müteallik ihtilaflarının selahiyettar olmayan mahal mahkemesinde görülmesini tahriren mukavele edebilirler. Bu halde iş bu mahal mahkemesi o davaya bakmaktan imtina edemez." Burada şu hususta belirtilmelidir ki, usulün metni aynen alınan 22. maddesindeki düzenleme davanın davalı bakımından yetkili olan mahkemede görülmesine engel olmak üzere getirilmiş bir hüküm niteliğinde kabul edilemez. Maddeyi bu esasa aykırı yönde yorumlamak belirli bir mahkemenin belli bir uyuşmazlığa bakamayacağı yolunda olumsuz yetki sözleşmelerinin de geçerli bulunduğu sonucunu doğurur ki bu tür sözleşmeler belirli bir mahkemeye peşinen güvensizlik ifade edeceğinden ve bu bakımdan kamu düzenine aykırı

Bu görüş sahipleri, iş davalarında yetkinin kamu düzeniyle ilgili olmadığını ve hakim tarafından doğrudan doğruya göz önünde tutulamayacağını, ilk itiraz olarak ileri sürülmesi gerektiğini ileri sürmektedirler³⁸.

Üçüncü bir görüş ise, iş davalarında yetki kamu düzeniyle ilgili olduğundan bu iki yer dışında ancak **işçinin lehine olarak yetki sözleşmesi yapılabileceğini** kabul etmekte; işçi dava açtığında örneğin işçinin ikametgahını da yetkili sayan bir yetki sözleşmesinin geçerli sayılmasını; fakat işveren için yetki sözleşmesiyle başka bir mahkemenin yetkili kılınamayacağını ileri sürmektedir³⁹. Bu görüş, 5. maddenin işçinin korunması için sevk edildiğini, dolayısıyla işçi tarafından açılmış bulunan davalarda işçinin lehine olan yetkili mahkemelerin yetkisiz kabul edilmesinin yani davaların yetki yönüyle reddine gitmenin, maddenin konuluşundaki amaca zıt olduğunu belirtmektedir⁴⁰.

olacağından geçersiz sayılırlar. Kaldı ki yetki sözleşmeleri ile kabul edilen yetki hükümleri bu haktan yararlanacak kimse lehine bozulmuş sayılırlar ve sözleşmeden doğan ve bir taraf yararına konulan yetkiye ilişkin düzenlemeden yararlanacak taraf tek taraflı iradesiyle sözü edilen düzenlemenin getirdiği olanaktan vazgeçerek kanunen yetkili bulunan mahkemede dava açabilir. Bütün bu hukuki esasların doğal sonucu olarak yetki sözleşmesi ile kanunen yetkili olan genel ve özel yetkili mahkemelerin de yetkilerinin ortadan kaldırılamayacağını kabulü zorunludur. Yukarıdaki açıklamaların ışığı altında, davalının ikametgahının Ankara'da bulunduğu da göz önünde tutulduğundan davacının Ankara mahkemesinde dava açabileceği sonucuna varılmak gerekir. Bu nedenlerle mahkemenin direnme kararının bozulması icabederken zuhulen onandığı anlaşıldığından davacının karar düzeltme isteğinin kabulü ile **Hukuk Genel Kurulunun 27.06.1973 ve 1969/T-1208-549 sayılı onama kararı kaldırılarak direnme kararı bozulmalıdır. Sonuç: Davacının karar düzeltme isteğinin kabulü ile, Hukuk Genel Kurulunun onama kararının kaldırılmasına ve direnme kararının yukarıda ve özel daire bozma kararında açıklanan nedenlerle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesi uyarınca bozulması birinci görüşmede yeterli çoğunluk sağlamadığından ikinci görüşmede 26.03.1975 gününde salt çoğunlukla karar verildi**".

38 Erol, s. 334, 337.

39 "Hüküm, sırf işçiyi korumak maksadıyla sevk edildiği için genel hükümler ve yetki anlaşmaları içinde kaldıkça işçinin açacağı davalar yetki yönünden reddedilemez. Burada kamu düzeninin etkisi işverene karşı ve yalnız işçinin yararına dır." Çenberci, Şerh, s. 65.

40 Çenberci, Şerh, s. 65. dn. 199, s. 69-72; Postacıoğlu, s. 480; Karaok, s. 117; Erman, s. 220. "Bu hüküm hiç şüphesiz işçiye kolaylık olmak düşüncesiyle sevk olunmuştur." (Saymen, İş, s. 328). Kanun koyucu işçiyi düşünerek sadece bir istisna tanımıştır ve o da işyeri mahkemesidir. Sonuç olarak madde metnine uygun bulunmadığı halde bir ayırımı tabi tutarak son fıkrasının tatbikinde bir ikilik yaratmaya yer yoktur. (Postacıoğlu, s. 484). Diğer taraftan "bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz" hükmüne rağmen burada sadece işveren aleyhine işleyen bir kamu düzeni etkisi görmek bize oldukça şüpheli geliyor. (Tuncay, s. 764-765).

Yargıtay bir kararında bu yöne şu ifadelerle işaret etmiştir: “Davalı birden fazladır ve davalılardan Kooperatif Müdürü’nün ikametgahı İstanbul olarak gösterilmiştir. Davanın sırf davalılardan birini kendi mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığını gösteren belirtiler veya başka deliller de yoktur. Usulün değişik 9 uncu maddesi hükmüne göre davanın İstanbul İş Mahkemesinde açılmış olması doğrudur. Bundan başka taraflar arasında sözleşme İstanbul’da yapılmış ve diğer davalı kooperatif merkezi sözleşmenin yapılmasından sonra Elbistan’a nakledilmiştir. Bu sözleşmede İstanbul İş Mahkemesi yetkili de kılınmıştır. 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu’nun 5 inci maddesindeki yasak hükmü işçi lehine getirilmiştir. **Sözleşme ile İstanbul İş Mahkemesi’nin yetkili kılınması davacı işçi lehinedir.** Bu nedenlerle davaya bakmaya İstanbul İş Mahkemesi yetkilidir. Mahkemenin davayı yetki yönünden reddetmiş olması usule aykırıdır. O halde karar bozulmalıdır.”⁴¹.

Görüldüğü üzere, Yargıtay, esas itibariyle kararlarını birinci görüş doğrultusunda vermekte ise de, ikinci ve üçüncü görüşlere uygun kararlar da vermiştir. Ancak belirtelim ki, müstakar içtihatları birinci görüş doğrultusundadır.

Öğretide birinci görüş taraftarlarınca isabetli olarak ileri sürüldüğü gibi, kanaatimce de, İMK.m.5’deki hüküm kamu düzenine yönelik bir hüküm olduğuna ve kamu düzenine ilişkin olan yetki kurallarında HUMK.m.22’ye göre yetki sözleşmeleri yapılamayacağına göre, 5. maddedeki “...Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz” ifadesi, aynı durumu tekrar eden ve yetki sözleşmelerini yasaklayan emredici bir hüküm olarak anlaşılmalıdır. Yetkiye ilişkin bu hükmün konuluş amacı da bunu teyit eder niteliktedir.

3. Kamu Düzenine İlişkin Yetki Kurallarında Yetki İtirazının İlk İtirazlardan Sayılmaması

Genel olarak kamu düzenine ilişkin olmadığı durumlarda **yetki ilk itirazı**, ileri sürüleceği zaman bakımından, HUMK.m.478’e tabi olup ilk oturumda yapılmalı ve yetkili mahkeme de gösterilmiş bulunmalıdır⁴². Ancak iş mahkemelerinde yetki **kamu düzenine ilişkin** olduğuna göre, yetki itirazı ilk itirazlardan değildir; hakim yetkisizliğini her zaman **kendiliğinden**

⁴¹ Yarg. 9.HD, 07.05.1986, E.986/3876 K.986/4796 (Yasa 1986, S. 8, s. 1142-1143).

⁴² Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 166-170; Pekcanutez/Atalay/Özekes, s. 108-109; Selçuki, s. 924-926; Çenberci, Şerh, s. 72; Günay, Şerh, s. 209.

(re'sen)⁴³ nazara alabileceği gibi taraflar da her zaman yetki itirazında bulunabilirler⁴⁴.

Fakat Yargıtay, inceleme konusu da yaptığımız bu kararı dışındaki pek çok kararında, iş mahkemelerinde de yetki itirazının ilk itirazlardan olduğu ve yetki itirazının ilk oturuma kadar veya esasa girilmeden ileri sürülmesi gerektiği kanısındadır⁴⁵. Bilindiği üzere, HUMK'nda yetki kuralları prensip olarak kamu düzeni ile ilgili olmadıklarından sadece ilk itiraz olarak ileri sürülebilir (HUMK.m.187/2); fakat, yetkinin kamu düzeni düşüncesiyle konulduğu hallerde taraflar yargılamanın sonuna kadar yetki itirazında

43 Öğretide kanaatimizce isabetsiz olarak şu görüş de ileri sürülmüştür: "Yetki konusu kamu düzenine ilişkin olduğundan bu kurallara aykırı sözleşmeler geçerli değildir. Ancak yetki konusunda hakim re'sen hareket edemez, konuyu ancak tarafların itirazı üzerine inceleyip hükme bağlar. Yetki itirazının ilk oturumda yapılması gerekir. Yetki itirazında bulunan taraf duruşmaya gelmese bile bu konunun halli ve itirazı reddedilmişse bunun duruşma günü ile birlikte ilgisine tebliği gerekir. Süresinde yapılmayan yetki itirazı ancak karşı tarafın muvafakati üzerine incelenebilir." Necmi Türkel, Uygulamada 1475 Sayılı İş Kanunundan Doğan İş Davaları, İstanbul 1990, s. 10.

44 Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 167, 170; Süzek, s. 120; Şahlanan, 30-31; Karaok, s. 117, s. 122; Tuncay, s.766-767; Günay, İş Hukuku, s. 203.

45 Yargıtay'a göre, "...Davalı Belediye 08.07.1996 tarihli dilekçe ile yetki itirazında bulunmuştur. Bu itiraz 16.07.1996 tarihli ilk oturumda 10 günlük sürede yapılmayıp nedeniyle mahkemece red edilmiştir. Bilindiği üzere İş Mahkemeleri sözlü yargılama usulüne tabidir. (HUMK.m.478) Sözlü yargılama usulünde 10 günlük süre uygulanmadığı gibi davalı ilk oturumdan önce vereceği dilekçe ile de yetki itirazında bulunabilir. Davalı Belediye yetki itirazını yukarda sözü edilen ilk oturumdan önce dilekçe ile yapmıştır. Bu durumda mahkemece yetkisizlik kararı vermek gerekirken işin esasının incelenmesi ve buna göre hüküm kurulması hatalıdır" (Yarg. 9.HD, 26.06.1997, E. 1997/10123, K. 1997/13011, Günay, Şerh, s. 214); "İlk oturumda da vali vekiline isteği üzerine dosyayı incelemek üzere süre verilmiş bulunması, usul hükümlerine uygun olmadığından, ikinci oturumda kendisinin ileri sürdüğü yetkisizlik itirazı süresinden sonra ileri sürülmüş olacağından dolayı göz önünde tutulamaz ve mahkemenin yetkisizlik kararı vermiş bulunması bundan ötürü usule aykırıdır" (Yarg. HGK, 12.12.1962, E. 4/155, K. 108 (İKİD, Mart 1963, S. 27, s. 2023-2024); "İş davalarında yetki itirazının 10 gün içinde yapılması mecburiyeti yoktur. Esasa girilmeden önce yetki itirazın dinlenilmesi için yeterlidir." (Yarg. HGK, 20.02.1963, E.78, K.23, Oğuz Kurucu, İctihatlarla İş Yargısı, Ankara 1994, s. 129); "Davacı mahkemece belirlenen ve kendisine usulen tebliğ olunan günde duruşmaya gelmemiş, bir sonraki duruşma oturumunda gelmiş ve davayı kabul etmiştir. Davalıya ilk duruşma günü usulen tebliğ edilmiş bulunmasına ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 94 üncü maddesine göre ilk oturumdan maksatta tarafların usulüne uygun olarak davet edildikleri oturum olmasına göre davalının davayı ilk oturumda kabul ettiği söylenemez" (Yarg. 10.HD, 09.12.1976, E. 1950, K. 8415, Uygur, s. 422). Aynı yönde diğer kararlar için bkz. Yarg. HGK, 16.01.1963, E. 4, K. 7- ABD, 1963, S. 1, s. 60; Yarg. 9.HD, 01.04.1974, 2041/3009; Yarg. 9.HD, 08.07.1976, 5334/5475; Yarg. 10.HD, 08.02.1977, 1048/820; Yarg. 10.HD, 28.02.1978, 5071/1426, Uygur s. 439-441).

bulunabilir ve hakim de bunu re'sen nazara alıp yetkisizlik kararı verebilir (HUMK.m.22)⁴⁶. Dolayısıyla Yargıtay'ın 5. maddeye ilişkin yetki savunmasını ilk itirazlardan gördüğü bu yöndeki içtihatlarını kendi mantığı içinde tutarlı bulmak mümkün değildir. Bu kararıyla Yargıtay'ın söz konusu tutumunu da değiştirdiği görülmektedir.

4. Somut olayda, yerel mahkeme, davacının toplu iş sözleşmesinde yer alan yetki kuralına dayanarak dava açmasını kabul etmiş; Yargıtay ise, iş mahkemelerinde yetkinin kamu düzeninden olması nedeniyle yetki sözleşmesi ile maddede belirtilenlerin dışında bir mahkemenin yetkili kılınmasının mümkün olmadığını belirtmiştir. Aynı zamanda, Yüksek Mahkeme, son döneme kadar verdiği kararlarında, yetkinin kamu düzeninden olmasına rağmen ilk itiraz olarak ileri sürülebileceğini kabul etmiş iken, bu kararında, yetkisizlik itirazının her zaman taraflarca ileri sürülebileceğini veya taraflar ileri sürmese bile mahkemenin re'sen göz önünde bulundurması gerekeceğini karara bağlamıştır.

Belirtelim ki, İMK'nun 5. maddesinde yer alan yetki kuralları, maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, kamu düzenindedir. Bu nedenle de, hem bu iki yetkiyi bertaraf eden, hem de bu iki yetki yanında ek yetkili mahkeme kabul eden yetki sözleşmeleri, HUMK.m.22'de de belirtildiği üzere geçerli değildir. Hüküm kamu düzenine ilişkin kabul edildiğinde de, iş mahkemesinin, yetkisizliğini her zaman re'sen nazara alabilmesi ve tarafların da her zaman yetki itirazını yapabilmeleri mümkün olmalıdır.

Ayrıca, ilk derece mahkemesinin kararını dayandırdığı gerekçe, ister toplu iş sözleşmesi ile kararlaştırılan yetki kuralının geçerliliği isterse yetkisiz bir mahkemede dava açılmış olmasına rağmen yetki ilk itirazı yapılmadığı için mahkemenin yetkili görülmesi olsun isabetli görülemez. Gerçi Yüksek Mahkeme'nin de bu kararına kadar, iş mahkemelerinde yetkisizlik itirazını ilk itirazlardan saydığını da gözden uzak tutmamak gerekir. Dolayısıyla, ilk derece mahkemesinin, yetkisizlik ilk itirazında bulunulmadığı için kendisini yetkili kabul ettiği kararı, Yüksek Mahkeme'nin inceleme konusu yapılan bu kararına kadarki içtihatlarına paralel görünmektedir.

Yargıtay, uzun süredir devam edegelen iş mahkemelerinde yetki sözleşmesi yapılamayacağı görüşünü **kamu düzenine ilişkin emredici bir kural** olması nedeniyle burada da sürdürmüş; bu zamana kadar genellikle

⁴⁶ Yetkisiz bir mahkemede ilk itiraz olarak yetkisizlik ileri sürülmediği takdirde bu mahkemenin yetkili hale gelebilmesi ancak söz konusu yetkinin kamu düzeninden sayılmaması halinde kabul edilebilir. Bu bakımdan Yargıtay'ın bu yöndeki görüşlerinde isabet bulunmamaktadır. Bkz. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 170-171.

isabetsiz bir şekilde, yetki itirazını ilk itirazlardan kabul ettiği içtihadını da, bu içtihadıyla **kamu düzenine ilişkin yetki itirazlarının ilk itiraz olmadığı** ve yargılamanın **her safhasında taraflarca** ileri sürülebileceği veya **mahkemece** kendiliğinden **dikkate alınacağı** dolayısıyla da “yetkisizlik kararı” verilmek zorunda olduğu gerekçeleriyle isabetli olarak değiştirmiş bulunmaktadır.

IV. SONUÇ

Görüldüğü üzere, İş Mahkemeleri Kanunu'nun 5. maddesi gereğince iş mahkemelerinde görülecek her dava ya davalının ikametgahı mahkemesinde ya da işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili yer mahkemesinde açılabilir. Bu mahkemelerden ikisinin veya birinin yetkili olmadığına ilişkin yapılacak olumsuz yetki anlaşmaları medeni usul hukuku açısından geçerli görülmemekte ve Yargıtay içtihatları da bu doğrultuda süregelmektedir. Yine, bu iki mahkemenin yetkisine dokunmaksızın bunun dışındaki mahkemelerin yetkili olacağına ilişkin olarak yapılacak yetki sözleşmeleri ise öğretideki çoğunluk ve Yargıtay'ın müstakar içtihatlarına göre geçersiz kabul edilmektedir.

Ayrıca, inceleme konusu yaptığımız kararda Yargıtay, isabetle, önceki içtihatlarından dönerek, iş mahkemelerindeki yetki konusunu ilk itirazlardan görmemiş, kamu düzenini ilgilendiren yetki kurallarında yetki ilk itirazının, yargılamanın ilk oturumunda veya esasına girmeden değil, **her safhasında ileri sürülebilmesi veya hakim tarafından re'sen dikkate alınması** gerektiğine işaret etmiştir.

Sonuç olarak, Yargıtay'ın ilk derece mahkemesinin kararını, iş yargılamasında yetki sözleşmelerinin geçersiz olduğu veya yetki konusunun kamu düzenine ilişkin bir düzenleme olması nedeniyle yargılamanın her aşamasında ileri sürülebileceğini belirttiği ve bu yönüyle de ilk derece mahkemesinin kararını bozduğu kararına katılıyor, isabetli buluyorum.

